

گونئای جاوانشیر (گنجآلپ)

فئمینیزم

"فئمینیزم" سۆزو فرانسیزجایا 1837- جی ایلدن سونرا گیرمیشدیر. فئمینیزم قادینلارین عصرلر، چاغلار بویونجا یاشادیقلاری شرایطلری، وضعیتلری تحلیل ائتمک مسئله سینی قارشیسینا مقصد کیمی قویموشدو .

فئمینیزتلره گۆره علم طرفسیز دئییلدیر. اۆزللیکله تاریخه باخیشدا آندروکراسیلیگی(کیشی مرکزلیلیگی) ترجیح ائتمیشدیر. بو دا قادینلارین ایکینجی درجه لی اینسان کیمی آنلاشیلماسینا شرایط و زمین یاراتماقدادیر. فئمینیزتلره گۆره، تاریخچیلر و سوسیولوقلار قادی نین تاریخدکی رولونو گورمک ایسته مه میشلر. سانکی تاریخین وجودا گلمه سینده قادینلارین هئچ بیر رولو اولمامیشدیر. اصلینده ایسه تاریخده سادجه گوج دئییل، هم ده ظرافت آراناجاق اولورسا، او زمان تاریخی مدنییتلرین فورمالاشماسیندا قادینلارین دا تاثیرلری، بۆیوک روللاری اورتایا چیخاجاقدیر .

آیریجا، تاریخچی، تاریخ اۆنجه سی تاریخچی، ائنتولوق (قوم شناس) یا دا سوسیولوقلار قادینلارین وضعیتلری ایله ماراقلاندیققلاری زمان بئله، بو مسئله یه کیشی مرکزلی(آندروسئنتریست) بیر بوجاقدان باخمیشلار .

فئمینیزتلر تاریخچیلیک بیلگیسینده قادینلارین تاریخی روللاری نین تدقیقی اوچون تاریخ علمینه جیدی تاثیر گوسترمیشلر .

پائولیتیک(اوچولوق) دؤنمینده کیشیلر اوچو، قادینلار دا اوولانمیش اوولاری توپلاما ایشینه باخیردیلار. قادینلارین باشلارینی اؤرتمه و یا حجاب مسئله سی ده بو دؤنمده اورتایا چیخار. باش اؤرتسونون اورتایا چیخیشینین ایقتیصادی سببی اولموشدور. بو دؤنمده هم قادین، هم ده کیشی ایشلمک مجبوریتینده ایدی. ایشلمیه نه یئمک یوخ ایدی. بو زماندا اینسانلارین دانیشدیغی دیلر ده اورتایا چیخمامیشدیر. دیلرین دوغوشو دیالکتیک تکاملون داها صونراکی نتیجه سی اولموشدور. اونا گۆره ده هر هانسی بیر حادثه نی بیلدیرمک اوچون عملی بیر داورانیش لازیم ایدی. قادینلار حامیله لیکلرینین آغیر دؤنملرینده و چوجوق دوغوردوقلاریندا اوچولوق ایشلرینه، او زمانکی ایقتیصادی فعالیتیه قاتیلا بیلمیردیلر. قادینلار اوشاق دوغوردوقلاریندا، ایللیق آیباشی خسته لیکلری زمانی هانسیسا بیر حیوانین دریسی ایله باشلارینی اؤرتدیلر. بو، او دئمک ایدی کی، ایجماعنین عضو اولان بو قادینا یاردیم لازیمدیر. بو مرحله ده سویون(نسلین) داوامیندا قادی نین رولو ایلك پلاندا اولموش و ائولاد آناسی ایله اؤز کیملیگینی تانیمیشدیر. چونکو آناسی نین کیم اولدوغونو بیلمز، یالنیز آناسینی بیلیردی. کیشی قادی نین ایرادسینه تابع ایدی. ائولیلیک

قایدالاری بو گونکو کیمی دئییلدی. بیر کلاندان (کلان- اجماع) باشقا کلانا اوغلان آلیش وئریشی مؤوجود ایمیش. البتته بورادا ائولیلیک مسئله سی فردی دئییل، کوللئکتیو ایدی. بیر کلان(ایجماع) بلی سبیلر اوزوندن دیگر کلانلا اوغلان آلیش-وئریشینده بولونوردو .

حضرت عیسادان 10.000 ایل اوول ایقلیم شرطلری نین آلت-اوست اولماسی نتیجه سینده ایلک نئولیتیک(داش دئوری) اینقیلاب گئرچکلشدی. بو حادیه ايله عئینی زاماندا قادینلار اکینچیلیگی ایجاد ائتدیلر. داها سونرا دا قادینلار ایپلیک آگیریب توخوماگی کشف ائتدیلر. قادینلار کشف ائتدیکلری اکینچیلیگی و ایپلیک توخومانی اوز اوشاقلارینا اؤیرتدیلر. اقربالیق، آنجاق قادین سویو طرفیندن داوام ائیدردی. بو مرحله ده قادینلارین حیاتین بوتون ساحه لرینه موداخيله سی اوزوندن اینسانلارین پرستیش ائتدیکلری آلاهلار داها چوخ قادینا بنزیریدی. سونرالار کیشیلرین ایراده سی اوز رولونو ایفا ائتمه یه باشلادیغی زامان پرستیش ائدیلن آلاهلار اولکی کیمی ظرفلیک رمزی دئییل، گوجلولوک رمزینی ایفاده ائدجکدی. حتی ایسلام دینینده تانری تام اولراق ائركکدیر. عرب دیلینده "هو" ائركک "او" دئمکدیر. عرب دیلینده دیشی "او" "هی" دئمکدیر. قورآندا الله "هو" اولراق تانینیر. یعنی ایسلامدا آلاھین جینسییتی بللیدیر و آله ائركکدیر. اورتا نئولیتیک چاغدا، یعنی حضرت عیسادان 6.000 ایل ايله 3.000 ایل اولکی زامان آراسیندا بیر تکنیک اینقیلاب باش وئردی. بو سببدن ده نفوسون آرتیشی اورتایا چیخدیغیندان ایجتیماعی تشکیلاتلارنا مودئلی آلت-اوست اولدو. ائنئرژى قاینالاری نین پئیدا اولماسی (اؤکوز، سو، کولک) و داها ایرلی تکنیکلرین ایجاد(خیش، سو، یئل دبیرومانی، یئلگنلی گمیلر) کیشیلرین ایجتیماعی مؤوقعینی دیشدیریب، ایرلی چکیب و قادینلاری آرخا پلانا ائتدی. قادی نین بوتون ایجتیماعی میسسیونو کیشیلره دئور ائتدیدی. شهرلشمه صینیفلرین(طبقة لرین) فورمالاشماسینی و منافعلرین توقوشماسینی دوغوردو. بو پروسس ایچریسینده قادینلارین اشیالاشماسی، شخصی مولکییتین بیر حیصه سینه دئوشمه سی مئیدانا چیخیش و فنودالارین بیر سورو کنیزی، قوللوقچو قادینلاری اونلارین شخصی مولکییتی ساییلیدی .

شرق تارىخىدا ايلك فئمىنىست فىلسوف 12- جى عصرده قادينلارنى حاققىنى مودافىعه ائدن بۇيوك فىكىر آدمى و يونان فىلسفه سىنىن ان بۇيوك اچىقلايىجىسى (شرحچىسى) بن رشد اولموشدور. بن رشد ايسلام دونياسى نىن قورتولوشونو قادينلارنى مونايسىتلىرىن دىيشمه سى ايله باغلايىردى. بن رشد، قادی نىن اينسانى خىلقىنى، يارانش فىطرتىنى فىلسفى باخىمدان تحليل ائىردى. فىزىكال گوج نظره آلىندىغىندا ظاهرىن كىشى نىن قادينلارنى اوستون اولدوغو گۇرونور، لاكىن بىر خىلى ساحه لرده، خصوصن صنعت و موسيقى باخىمدان كىشىلر قطعاً قادينلارنى فىطرى ايستعدادلارى سوييه سینه چاتا بىلمزلىرى. بن رشد يازىردى: " ايسلام اولكه لرى او زمان اينكىشاف ائىدگىكى، قادی نىن ايستعداد قانادلارنى باغلايان باغلار قىرىلاجاقدىر. قادين آزادلىغى موسلمان اولكه لرى نىن ترققىسینه ايمان ياراداجاقدىر. قادين لذت منبىسى اولان ات بىغىنىندان عىبارت اشيا دىيىلدىر. بىزىم دار گۇروشولوكوموز قادينلارنى زنگىن دونيالارنى درك ائتمه يه ايمان وئرمىز. سانكى قادين ايش اوچون يارانمىشدىر: بىرى اوشاق دوغورماق، ديگرى ايسه اوشاق بۇيوتمك. قادينلارى كۆله سوييه سینه ائىدىرمىز بىزى بىر چوخ گۆزلىكلردن، ظريفلىكلردن محروم ائتمىشدىر. بو وضعيت عىنى زاماندا قادينلارنى عقلى ايمانلارنى نىن تخرىب اولونماسىنا يول اچمىشدىر. بو اوزدن ده بوكسك فضىلتلى، ذكالى قادينلارنى راستلانمىرىق. قادينلارنى حياتى بىتكىلر، ائقلارىن حياتى كىمى سونا چاتىر. ائجاق قادين بىتكى دىيىل، اينساندىر. عاغلى، ذكاسى و يارادىجىلىق قابىلىتى اولان اينساندىر. قادينلارنى اينسان كىمى ياشاماملارنى اونلارنى كىشىلر بىر يوكو و كۆله سى ائتمىشدىر. بو دا جمعيتىن بدختلىگىنه و "مدینه فاضيله" نىن محويته سبب اولور. چونكو جمعيتىن يارىسندان چوخو قادينلارنى عىبارتدىر. ائجاق اونلار اوز ضرورى و ايلكىن ائحتىياجلارىنى تامىن ائتمكدن محرومدور. قادينلار حىوانلار كىمى انرككلر طرفىندن بىله نىرلىرى. بونولا دا قادينلار نه فىكىر، نه ده ماددى ساخه لرده هئچ بىر شى ائستىصال ائمه بىلمدن، يالنىز ائستىهلاك(مصرف) ائدن بيولوژى مخلوقلار و حىوانلار سوروسو حالينا گلدىشلىرى. قادينلار بو اسارتدن قورتولمايىدورلار. " (منبع: حنا الفاخورى- خليل الجر، "ايسلام دونياسىندا فىلسفه نىن تارىخى(تارىخ فىلسفه در جهان اسلام" صفحه 704)

اسكى يوناندا فىلسفه نىن، علمىن اينكىشافى ايله برابر قادينلار حاققىندا مونايسىت و عملى داورانىش اولموشدور. "اسكى يوناندا قىز چوجوغونا انرككلره اويقولانان ائگىتىم اويقولاندى. دىققته دىن خصوص، قىز و انركك چوجوقلارنى بىرلىكده ژىمناستىك ياپمالارىدىر. گنج قىزلار هر گسىن ايجىنده چىلپاق گۇرونورلر، اما گۇرولن يا دا ياپىلماق ائسته ن غىرى اخلاقى بىر ايش و يا حركت يوخدور. بو ايدمانلار بوتونو ايله اويون و ايله نجه ايله دولو، پىس نيت و بىلىنجسىزلىكدن اوزاقدىر. " (منبع: بئرتزاند راسئل "باتى فىلسفه سىنىن تارىخى" چئۇبرن: معمر سنجر، ساي يايىنلارى 2002 - ائستانبول، صحيفه 225)

اوروپادا ايلك فئمىنىست سوسىولوق فئرىدرىش ائنگئلس اولموشدور. قادينلارنى تارىخدىكى رولو و عايله نىن شكىلله نىشى حاقتا ائنگئلسىن بۇيوك علمى تحقىقاتى اولموشدور. عايله سوسىولوژىسىنده 3 مرحله تئبىت ائدىلمىشدىر: 1. پولىقامىيا دؤنىمى. بو دؤنمه بىر قادين بوتون كىشىلر اوچون و بىر

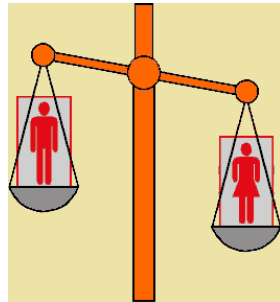
كيشى بوتون قادينلار اوچون اولموشدور. چوجوق آتاسىنى تانماميش، سادجه آناسىنى تانميشدير.
2. دوآقامىيا. بير كيشى بير نئجه قادين. 3. مونوقامىيا (عايله)

سويلو و بورژوا طبقه لرده قادينلار روللارى نين محدودلاشماسىنى آسانلىقلا قئبول ائتمزلر. 17-
جى عصرده آروپادا ادبيات سالونلارنى قوران "ماوى جورابيلار" (اوخوموش قادينلار) اورتايا
چيخديلار و ادبى گنج لر دوزنله يرك قادينلارى سوسىيال ايشلره دعوت ائديلر. بونلارين
آراسىندان سىياسته قاتيلانلار دا اولدو .

اورتا چاغين دينچى توتومونا گوره قادي نين كيليسايا گريمه، حتى اينجيله توخونما حاققى يوخ
ايدى. بو اوزدن ده قادينلارين اوزگورلوچو فئمىنيست حركتلرى نين تملينده كيليسايا قارشى
چيخيش دورماقدا ايدى. بو سببن ده سنكولار ذنهنييتين اورتايا چيخيشيندا فئمىنيستلرين بويوك
رولو اولدو. 1789- جى ايل فرانسايي قاتيلانلار دريندن تاثيرلنن بير توخوما ايشچيسى نين قىزى
مارى وولستونكرافت (Mary wollstonecraft)(1759-1797) 1792- جى ايلده فئمىنيست
بير اعلانيه يايدي: "قادين حاقلارى نين دوغرولماسى" (Vindication of the rights of
women) بو بيلديريده دئييليردى: قادينلارين اوز حاقلارى اوغرونا بير ايقيلاب ائتمه لر نين
واختيدير .

19- جو عصرده فئمىنيستلر چوخ بويوك بير مووَفَقِييت آلدو ائديلر و موختليف تحصيل
قوروملارينا گيرمه يه نائل اولدولار. بو عصرده اندينبورگ اونيوئرسىته سىنين طيب فاكولته سینه
قىزلارين آينماسى كوچه تظاهوراتينا سبب اولدو. او زمانكى عنعنه لر قىزلارين اوخوماسينا
قارشى چيخيردى .

19- جو عصر فئمىنيستلرين بير ايسته يى ده دونيا قادينلارى نين باريش اوغرونا بيرلشمه لريدير .
1888- جى ايلده بئين الخالق قادينلار شوراسى نين قورولوش توپلانتيسى واشينقتوندا كنجدى.
اونلارا گوره قادينلارين اسارتدن قورتولوشو كيشيلرين ده قورتولوشونا و آدام كيمي ياشاملارينا
سبب اولاجاقميش. قادين كيشى ائشيتليگى (برابريگى) اونلارين تمل پرينسيپلري ايدى .
بيرىنجى دونيا ساواشىندان سونرا قادينلارين سس(راى) وئرمه حاققى 21 اولكه ده تانيندى. بو
اولكه لر نين ايچريسينده محمد امين رسولزاده نين قوردوغو آذربايجان دئموكراتيك خالق
جمهورييتى ده يئر آليردى. آذربايجان ايلك دولت اولموشدور كى، غربدى فئمىنيزم حركتينه
دستك وئرميش و فئمىنيستلرين ايستكلىينه ياسال و حوققى زمين ياراتميشدير. قادينلارا رسمن
سئچيب- سئچيلمك، سىياسته، علمه قاتيلما سوسىيال حياتدا آكتيو اولما حاققى تانميشدير .

نازىلر و فاشيستلر فئمىنيزم حركتىنى بوغماغا باشلاديلار. قادينلارى ائوه قاپاديلار. فاشيزمى و
نازىسى محكوم ائدن ايلك ايدئولوژى فئمىنيزم اولموشدور .

نهايت 1974- جو ايل 8 مارتدا (17 ايسفند) باشقانليغىنى سيمون دئ بوويرين ياپديغى "قادينلار
حاققى درنگى" قورولدو و فئمىنيست سواللار درگيسى نشر ائيلمه يه باشلادى. ارلرى طرفيندن
دويولن قادينلار دونيانين هاراسيندا اولورسا اولسون فئمىنيستلر طرفيندن موذافيعه ائديلر.

فمینیستلر غریبه عئینی زاماندا اۆز آدلارینا اوشاق صاحیبی اولما حاققینی دا یاسالاشدیردیلار. بو گون غریبه اوشاغین آتاسی نین آدی نین اولوب اولماماسی بیر او قدر ده اؤتملی دئییل. اوشاغین پاسپورتوندا سادجه آنا آدینین اولماسی یئترلیدیر. یعنی بیر خانیمین آنا اولماسی اوچون مطلقاً بیر کیشی نین مطلق حاکیمیینه احتیاجی یوخ. ایسلام اۆلکه لرینده ایسه دوروم فرقلیدیر. نه قدر آنالیق دوغوسونو مزارا آپاران قادینلار وار. فمینیست گوروشون تئملینده سئکولار فلسفه دوردوغو اوچون جنتی بو دونیادا گئرچئکلئشدیرمک ایستر. غرب اۆلکه لرینده لیبرالیزمین و لیبرال دیرلرین گلیشمه سینده فمینیست گوروشون و فمینیستلرین بؤیوک تاثیری اولدو. بو گون ده ایراندا و دیگر ایسلام اۆلکه لرینده قادینلارین داش- قالاق ائدیلمه سینه ان جیددی اعتراض غریبه کی فمینیست درنکلردن یوکسلیر.

بو گون ایراندا، خصوصن گونئی آذربایجاندا ان چوخ منیمسنن گوروش فمینیستمدیر. گنج، اوخوموش و اۆزللیکلہ ده ائولنمه میش قیزلار فمینیزم گوروشلرینه حاقلی اولاراق مئیلله نیرلر. چونکو موجود دین مرکزی رژیمن قادینلارا قارشی تطبیق ائتدیگی غئیری اینسانی رفتار حیاتین هر ساحه سینده، او جومله دن ائوللیک مسئله سینده ده پروبلئم چیخارماقدادیر. سادجه موجود رژیمن دئییل، بوتون شرقین دینچی کولتورو (عرب، فارس، تورک) قادینا اشیا کیمی باخمیشدیر. بو باخیش غریبه ده وار ایدی. فمینیستلر بؤیوک بیر مباریزه دن سونرا اۆز حاقلارینی الدهه ائتمه یه ناپل اولدولار. لاکین شرقده قادین ایکینجی درجه لی اینسان کیمی دورماقدادیر. بعضی ایسلام اۆلکه لرینده "ایسلامچی فمینیست درنکلر" قادین حاقلارینی ساوونماغا چالیشیرلار. دیگر طرفدن کومونیست چئوره لر و اۆزللیکلہ رادیکال ایسلامچیلار فمینیزمی غرب مرکزی بورژوا ایدئولوژیسی اولاراق تانیملار و فمینیستلرین تاریخ بویو قادین حاقلاری اوغرونا مباریزه لرینی گورمک ایستمز لر. 2005- جی ایلهه مراکنشلی فاطما مرینسی خانیم فمینیست فعالیتینه گوره 200 مین دولارلیق اراسموس اؤدولو ایله اؤدوللندی. اراسموس 16- جی عصرده دینده ایصلاحات گئرچکلشدیرن بؤیوک شخصیت اولموشدور.

بلکه بعضی ایسلام اۆلکه لرینین آنا یاساسیندا قادینلار اوچون بعضی حاقلار تانیمیشدیر، لاکین یازیلمامیش یاسالار، مذهب، توره لر و تاریخی جهالت بو حقوقون گئرچکلشمه سینه انگل اولماقدادیر. تورکییه جمهوریتینده قادینلار مباریزه اندرک ایندیکی نیسبی حاقلارینی الدهه ائتمه دیلر. تورکییه ده بؤیوک آتاتورک قادینلارا غرب مودنلی حاق تانیدی، بو حاققی حقوقی زمینه اوتورتدو. آنجاق هله ده اسکی توره لر، دین قاینقلی شیددت اۆز فلاکتلرینی تورتمکده داوام ائتمکدیر.

مقاله نین یازیلیشیندا آشاغیداکی قاینقلاردان ایستیفاده ائدیلمیشدیر :

1. ویل دورانت، مدنیت تاریخی
2. بئرتراند راسسل، ائوللیک
3. حنا الفاخوری-خلیل الجر، ایسلام دونیاسیندا فلسفه نین تاریخی
5. فنریدریش ائنگلس، "عایله نین منشایی"
6. آذربایجاندا موختئلیف درگی و قزئتلر
7. بئرتراند راسسل "باتی فلسفه سینین تاریخی"

1. <http://mitglied.lycos.de/islamdakadin/genelkultur/feminizm.html>
2. <http://uk.geocities.com/anarsistbakis/makaleler/okelly-feminizmveanarsizm.html>

3. http://www.nadir.org/nadir/initiativ/rev_linke/devkad/devkad8.html
4. <http://www.geocities.com/islamifeminist/>
5. <http://www.geocities.com/islamifeminist/isfeminizmne.htm>
6. <http://uk.geocities.com/anarsistbakis/makaleler/farrow-anarsizmolarakfeminizm.html>